

Aleksandar Suvorov – politika ruske imperije i osnovna obeležja vremena

Pukovnik *DRAGUTIN ČAČIĆ*
Potpukovnik mr *MOMČILO SAKAN*

Aleksandar Vasiljevič Suvorov pripada grupi vojskovođa i vojnih mislilaca čije je ukupno delo za vreme njegovog života i neposredno posle smrti osporavano od strane visokog plemstva, dvora i nekih vojnih teoretičara u carskoj Rusiji. Njegova originalna rešenja i napredne ideje osporavao je i sam car Pavle I, koji je bio pobornik zastarelog pruskog sistema obuke vojnika i izgradnje teorije i prakse ratne veštine. Pod carevim neposrednim uticajem i mnogi drugi tumači i istoričari veliki vojni uspeh Rusije pripisivali su carskom režimu, različitim kulturnim i drugim faktorima, a ne Suvorovu kao jednom od osnovnih aktera svih značajnijih pobeda toga doba. Tek nekoliko godina posle njegove smrti, generacije koje su dolazile uočile su prednosti njegovih teorijskih postavki i originalnih praktičnih rešenja koja su prilagođena specifičnim ruskim uslovima, a koja su, u najvećoj meri, i danas izuzetno aktuelna.

Vreme u kojem se pojavila ličnost Aleksandra Suvorova karakterišu: agresivna spoljna politika, borba protiv prodora revolucionarnih ideja Francuske u Rusiji, reakcionarna unutrašnja politika, koja je vođena u interesu krupnih feudalaca, i ekonomska i kulturna zaostalost, koja se u potpunosti odrazila na stanje u armiji.

Za uspešnu unutrašnju i spoljnu politiku bila je potrebna velika armija. Ona se popunjavala putem regrutske obaveze, koja je za narod značila pravu nesreću. Rok službe u armiji trajao je gotovo ceo život, pa je služenje vojnog roka u narodu bilo omrznuo, a armija koja je bila popunjavana, vaspitava-

¹ Od reformi Petra I Velikog Ruska vojska popunjavana je, za razliku od ostalih evropskih armija, prinudno, uglavnom seljacima; obveznici su regrutovani na 25 godina. Posle ratova protiv Napoleona vojni rok je smanjen na 10–12 godina. Međutim, deca naseljenika prvo su radila na imanju, a zatim su 25 godina služila u vojsci.

I u drugim evropskim zemljama služenje u vojsci trajalo je veoma dugo. Na primer, u Austriji, do 1802. godine, obaveza vojne službe bila je doživotna, a od tada 10–14 godina; u Vojnoj krajini obaveza naseljenika (pretežno srpsko stanovništvo iz Slavonije, Bosne i Like), prema Vlaškom statutu iz 1630, bila je da od svoje 18. godine stalno obavljaju vojnu službu; u V. Britaniji služenje u vojsci trajalo je i do 12 godina (Podaci: *Vojna enciklopedija*, drugo izdanje, knjiga 7, Beograd, 1974, str. 174 i 175).

na i obučavana po uzoru na Prusku nije mogla biti borbeno sposoban organizam.

„Krvava disciplina, sramno ponižavanje vojnika, slabo naoružanje i snabdevanje, korupcija, nepravilno rukovođenje i paradno rutinerstvo“² bili su zastupljeniji nego u pruskoj vojsci, čuvenoj po drilu i maltretiranju. Takva je bila armija u koju je 1745. godine došao petnaestogodišnji Aleksandar Vasiljevič Suvorov. On je u toj armiji, u toku službovanja dugog gotovo šezdeset godina, imao specifičan životni put i razvojnu liniju.

ŽIVOTNI PUT I RAZVOJNA LINIJA

U jednoj od pedeset gubernija carske Rusije, na skromnom imanju nedaleko od Moskve, u porodici ruskog generala Vasilija Ivanoviča Suvorova, 13. novembra 1730, rodio se sin Aleksandar.

Detinjstvo je mali Suvorov proveo u porodici. Učio je nesistematski, pod brižnim nadzorom svoje majke i u školi, kod starog pojca i crkvenjaka Alekseja Mirnoviča (od 4. do 12. godine). Rano je počeo da čita i piše. Čitao je sve što mu je došlo u ruke, pa i priče o pohodima velikih vojskovođa (Aleksandar Makedonski, Hanibal, Cezar i dr.), što je uticalo i na izbor životnog poziva.

Posle dugih molbi, Suvorov je od oca dobio saglasnost da stupi u armiju. Nije koristio privilegije plemstva, pa je vojnu službu počeo kao običan redov. U to doba na snazi je bio ukaz Petra I Velikog, prema kojem je svaki plemić mogao da upiše svog sina u vojsku od dana njegovog rođenja. To je bilo od velikog značaja za napredovanje u službi. Po pravilu, sinovi poznatih plemića do 20 (pa i do 25) godina starosti nisu služili armiju, ali su po dolasku u nju dobijali čin generala, jer su već imali „staž proveden u armiji 20–25 godina“.

Godine 1745. Suvorov je postao vojnik u Semjenovskom puku. U čin kaplara proizveden je 1747, podnarednika (potpraporščik) 1749, a vodnika 1751. godine. Devet godina vojne službe u ulozi redova i podoficira čine *prvu životnu školu*

² A. N. Bogoljubov: *Polkovodčeskoe iskustvo A. V. Suvorova*, Gosudarstvennoe voennoe izdatelstvo narkomata oborony SSSR, Moskva, 1939, str. 295.

Suvorova. U tom periodu on je sa vojnicima delio sve teškoće i neugodnosti, pa je vojnički život dobro upoznao. Njegov kritički pogled nije mogao da ne uoči sve rane na bolesnom organizmu armije. On je te nedostatke uočio, ali se nije na tome zaustavio, već je izvukao odgovarajuće zaključke o neophodnim kvalitetima oficira i potencijalnoj snazi vojnika.

Ta „prva škola“ razvila je u njemu ljubav prema otadžbini i vojničkoj masi, koju je pažljivo izučavao. Srastajući s njom, brzo je shvatio njenu unutrašnju snagu i počeo da govori njenim jezikom. To mu nije bilo teško, jer je od detinjstva navikao da se druži sa običnim narodom i nije mu bila svojstvena prezriva oholost gospodičića odraslih u dvorovima. On je, za razliku od mnogih drugih, u ruskom vojniku video čoveka i borca – patriotu, čiju je hrabrost, istrajnost i izdržljivost visoko cenio. Shvatajući vojničku masu i njenu psihologiju, Suvorov je uspevao da sa nekoliko običnih reči objasni vojnicima svaku misao i da ih obodri šalom i humorom.

Neiscrpan humor, koji se kod Suvorova izlivao u smišljene, britke reči i šale koje su stizale do svakog vojnika, bila je veoma cenjena osobina, kako u uslovima logorskog života i bivacima, tako (kasnije) i u bitkama i pohodima. Bez obzira na urođeni smisao za odmerenu šalu i jednostavnost u ophođenju, kod potčinjenih se, od prvog dana njegovog starešinskog poziva, nije javljao čak ni najniži stepen familijarnosti. Svi su mu se bezuslovno potčinjavali, ali ne samo stoga što su ga poštovali nego i zbog toga što su ga voleli. Međutim, uporedo sa shvatanjem te mase i razvojem ljubavi prema njoj, kod Suvorova se razvila i mržnja prema svim velikodostojnicima, a naročito prema stranim oficirima (pruski, engleski, austrijski i francuski).³

Deleći sa vojnicima sve teškoće vojne službe, on je kalio svoj organizam i sticao sposobnost za izdržavanje svih teškoća i lišavanja. Tu osobinu je i kod vojnika uporno i sistematski razvijao. „Natrhljaj uši snegom“, govorio je, „kukavicu leči opasnošću; gde je strašno udvoje, tamo pošalji jednog,

³ Mržnja prema svim velikodostojnicima kod Suvorova je bila stalno prisutna. Za analizu je interesantan i njegov prvi susret sa caricom Jelisavetom Petrovnom i njenom pratnjom, koja je pod uticajem alkohola i u raskalašnom smeđu prilazila Suvorovu. Tada je on, kao stražar na stražarskom mestu, odbio da primi ponuđenu rublju, uz obrazloženje da je to u sukobu sa pravilom službe. (Detaljnije o tome: Branko Obradović, *Suvorov i Kutuzov – veliki stratezi*, August Cesarec, Zagreb, 1979, str. 25–27)

kasnije će udvoje biti veselije; gde je strašno sa oružjem, pošalji prvo bez oružja“.⁴ Te i slične izreke koje je Suvorov koristio nepobitno ukazuju na to koliki je značaj pridavao neustrašivosti i smelosti kao značajnim vrlinama svakog vojnika.

Pored sličnosti, između njega i običnih vojnika postajala je i znatna razlika. On je znao da će, kasnije ili ranije, postati oficir, a vojnik je bio osuđen da celokupnog života podnosi robijaške teškoće običnog redova.

*Druga – oficirska „škola“*⁵ prisilila je Suvorova da kao jedino moguće prizna feudalno-plemičku vlast sa carem na čelu. Ta škola mu je pokazala i onu drugu, zakulisnu stranu – lopovluk, korpuciju, ulizivanje, mito i druge negativnosti dvorsko-plemičke sredine. Ta sredina je razvijala osećanje vernosti prema plemstvu i carici, nebrigu za narod i njegove sinove – vojnike; ignorisala nauku; raspaljivala šovinizam prema drugim narodima i narodnostima; učila kako se zarađuje kapital, uzima mito i ulizuje pretpostavljenima i velikodostojnicima. U njoj je bilo mnogo primera kako su neradnici i neznalice, koristeći različite veze, dobijali visoke činove. Tu zakulisnu stranu života Suvorov nije poznao, ali je kasnije nije ni priznao. Ostao je do kraja pošten i pravičan, kako prema svojim starešinama i vojnicima, tako i prema pobeđenicima.

Suvorov je u oficirsku sredinu došao neiskvaren nebrigom o vojniku i nije poznao „kvalitete“ vladajuće feudalno-plemičke klase, jer dok je on bio poručnik, njegovi vršnjaci plemići već su bili pukovnici, pa čak i generali. Te nelogičnosti on je kasnije komentarisao rečima: „Ja nisam skakao dok sam bio mlad, zato sada skačem“.⁶ Ali, ta nelogičnost i nepravde kod njega su izazvale većitu težnju za ogorčenom borbom protiv svih zloupotreba. To je kasnije dovelo do protivurečnosti njegovih praktičnih postupaka sa ustaljenom praksom i do sukoba sa upravljačima ruske imperije.

⁴ N. M. Korobkov, *Generalissimus Suvorov*, Sbornik dokumentov i materialov, OGIZ – gosudarstvenoe izdatelstvo političeskoj literatiri, Lenjingrad, 1947, str. 6.

⁵ Suvorov je 1754. proizveden u čin poručnika, 1756. u čin kapetana, iste godine u čin majora, a nakon dve godine u čin potpukovnika. Godine 1760. unapređen je u čin pukovnika, a u četrdesetoj godini u čin general-majora. U čin general-feldmaršala unapređen je 1794, a u čin generalisimusa 1799. godine (detalj o razvoju po činovima i funkcijama koje je obavljao videti: *isto*, str. 20–21).

⁶ K. Osipov, *Aleksandar Suvorov*, prevod s ruskog, Narodna armija, Beograd, 1964, str. 4.

Treća „škola“ – *borbena*, pokazala je u praksi nelogičnost pruske taktike i slabe rezultate obuke armije po pruskom sistemu: slabu pokretljivost, glomaznost pozadine, nepismenost i pasivnost, slabu inicijativu, bojazan od manevra, nesposobnost upotrebe raspoloživog oružja i drugo. Uočavajući te slabosti, Suvorov je postavio obuku na drugim osnovama i, od prijema komande nad Suzdaljskim pukom, pristupio ostvarivanju svog programa, za koji se borio celog života.

Borbena iskustva Suvorov je sticao u mnogim bojevima i pohodima. Učio se na iskustvima iz sedmogodišnjeg rata, ali prva značajnija iskustva stekao je u bici kod Kunersdorfa 1759. godine, gde su ruske trupe do nogu potukle armiju pruskog kralja Fridriha II. Kada je primetio da se taj veliki uspeh neće pretvoriti u gonjenje, Suvorov je svom pretpostavljenom Fremeru rekao: „Da sam glavnokomandujući ja bih sad pošao na Berlin“. Te reči pokazuju da je on već u toj prvoj značajnijoj bici pokazao da zna da misli kao pravi vojskovođa. U bici za Berlin 1760. godine učestvovao je kao dobrovoljac. Kasnije je bio učesnik u brojnim borbenim dejstvima protiv Turaka i rukovodio je brojnim akcijama. U rusko-turskom ratu, 1787–1791, general-feldmaršal G. Potemkin poverio je Suvorovu komandu nad opsadnim trupama tvrđave Izmail (zauzeta 11. decembra 1790), 1794. na čelu carskih trupa gušio je poljski ustanak, 1799. postavljen je za komandanta ruske vojske za dejstva u Italiji. Ukupno je vodio više od 60 bitaka i bojeva, i sve ih je dobio.⁷ To ga je svrstalo u red najvećih komandanata i vojskovođa svih vremena.

Kao komandant, odlikovao se brojnim pozitivnim osobinama: visokom stručnom obučenošću i moralnim kvalitetima, hrabrošću, pronicljivošću, izdržljivošću i istrajnošću, sposobnostima brze analize situacije i donošenja odluke, mogućnostima uočavanja bitnog, bogatom maštom, ličnim primerom, i drugim. Svoj privilegovani položaj nikada nije koristio. Jednostavno se odevao, jahao običnog kozačkog konja, spavao na senu i pokrивao se gunjem. Te osobine zadržao je i kasnije, kada je postao general, feldmaršal i generalisimus. Drugovao je najviše sa običnim vojnicima. Sa plemićkim oficirima nije želeo da provodi prazan i veseo život, a porodični život, praktično, nije ni imao.⁸

⁷ *Sovjetskaja voennaja enciklopedija*, knjiga 7, Moskva, 1979, str. 587.

Neosporna je činjenica da je on, kao veliki patriota, voleo svoju zemlju i svestrano se zalagao za jačanje Rusije. Nalazeći se na različitim položajima u armiji, kao predstavnik vladajuće klase i sluga samodržavlja, morao je da pokaže i svoje političko lice. Principijelan u prilazu i rešavanju problema ratne veštine, razmatranju i izgradnji odnosa sa vojničkom masom i upravljajući dvorske imperije, Suvorov je na planu spoljne i unutrašnje politike bio aktivni izvršilac volje ruskog samodržavlja. Sa istom voljom i energijom ratovao je protiv Turske, aktivno učestvovao u podeli Poljske, gušio ustanak Tatara na Kubanu, učestvovao u ugušivanju seljačkog ustanka pod J. Pugačovom (1773–1775) i vodio rat protiv francuske buržoaske revolucije. Takva njegova delatnost pokazuje da je bio verni sluga dvorske imperije⁹, ali i energičan borac protiv negativnosti u njoj.

Služeći verno i iskreno toj imperiji, Suvorov je uočio sve bezobrazluke, pokvarenosti, zloupotrebe, lopovluke, korupciju, licemerje i druge negativnosti koje su se ispoljavale kako u vodećim krugovima Rusije, tako i u armiji. Protiv tih pojava Suvorov je vodio bespoštednu borbu. Oštro je kritikovao pruske metode vođenja boja, nazadne reforme i druge „rak-rane“ na nazadnom organizmu imperije i armije. Njegovo nezadovoljstvo stanjem u armiji, pa i ličnim tretmanom, najbolje se može sagledati iz pisma koje je uputio knezu Potemkinu: „Služim preko četrdeset godina i imam skoro šezdeset godina, ali jedina mi je želja – da završim službu sa oružjem u rukama. Ne razumevajući finese laskanja i ulagivanja, često sam bio neprijatan svojim drugovima, ali nikad nisam pogazio datu reč čak ni neprijatelju... Istrgnite me iz nerada – u raskoši živeti ne mogu.“¹⁰

Plemstvo i dvor, s carem na čelu, nisu mogli da podnesu stavove Suvorova, pa su se sa njim na razne načine obračunavali. Zbog oštre kritike nakaradnih reformi koje je uveo car Pavle I i drugih negativnosti Suvorov je 1797. godine otpušten

⁸ Njegov kratak porodični život bio je nesrećan. Pod pritiskom svoga oca oženio se u 43. godini. Supružnici su bili tuđi jedno drugome. Njegova žena, Varvara Ivanova, bila je veoma lepa, ali površna i lakomislena. Volela je zabave i lagodan život, pa nije mogla da shvati i ceni svoga muža. Posle nekoliko neuspelih pokušaja da izgladi nesporazume, Suvorov se 1784. godine razišao sa njom. Sin Arkadije ostao je sa majkom, a mezimicu kćer Natašu smestio je u petrogradski Smoljni institut – u to vreme najbolju školu za devojke (K. Osipov, *Isto*, str. 11).

⁹ Videti: A. N. Bogoljubov, *isto*, glava II.

¹⁰ K. Osipov, *isto*, str. 11.

iz vojske i proteran na svoje imanje Kobrino, koje mu je poklonila Katarina II. Neposredno posle toga, dvor Suvorova progoni u zabačeno selo Končansko, gde ga stavlja pod direktni nadzor policije. U tom selu, u potpunoj izolaciji, proveo je nepune dve godine.

Pod pritiskom bečkog dvora, zahteva tadašnje situacije i potreba ruskog carizma, Suvorov je reaktiviran februara 1799. i u činu feldmaršala postavljen za komandanta ruskih snaga poslatih protiv armija francuske revolucije, s kojima vešto sprovodi kampanju u Italiji. Posle uspešno izvedenih operacija u severnoj Italiji i spasavanja ruske armije car Pavle I je bio prinuđen da prizna Suvorovu zasluge unapredivši ga u čin generalisimusa. U povratnom maršu za Rusiju Suvorov se razboleo. U mestu Streljani, nadomak prestonice, preko svoga rođaka Hvostova, saznao je da je pao u nemilost nervno labilnog cara Pavla I i da su otkazane sve počasti predviđene carskim protokolom za njegov doček. Zbog toga nije primao carevog ađutanta, niti je pročitao pismo u kojem je car napisao: „Zabranjujem Vam da dođete k meni!“ U toku noći, tiho, sa kolonom, ušao je u Petrograd i otišao u kuću svoga rođaka. Takvo razračunavanje Suvorov je i očekivao, ali je to bio još jedna udarac bolesnom vojskovođi. Još neko vreme je bolovao, a onda je došao kraj životu velikog čoveka i vojnika. Šestog maja 1800. umro je Aleksandar Vasiljevič Suvorov *Rimnički*, feldmaršal i grof Rusije i Carevine Austrije.

DOPRINOS RAZVOJU RATNE VEŠTINE

Delo koje je Suvorov iza sebe ostavio značilo je u to vreme kompleksan teorijsko-praktični sistem izgradnje ratne veštine prilagođen ruskim oružanim snagama. On je, istovremeno, bio teoretičar i praktičar, zbog čega je njegovo delo teško odvojeno analizirati. Teorijska saznanja do kojih je dolazio rezultat su upornog rada na izučavanju ratne veštine i na uopštavanju mirnodopske prakse i bogatih ratnih iskustava. Ta saznanja neposredno je – putem naređenja, zapovesti, instrukcija i drugih oblika usmenog i pisanog komuniciranja, ugrađivao u praksu kako na taktičkom, tako (kasnije) i na strategijskom nivou.

Među brojnim teorijskim radovima posebno mesto zauzima *Veština pobeđivanja*, čije su osnovne postavke razrađene znatno ranije od njenog objavljivanja. Do 1765. godine Suvorov je razradio uputstvo za izvođenje borbene obuke, koje je služilo kao legitimna dopuna zvaničnim propisima obuke iz 1763. godine. To uputstvo nazvao je *Suzdaljski propisi*. U njima je razrađen osnovni pogled na kompleksan program obučavanja jedinica i izvođenja borbenih dejstava. Taj program je Suvorov dorađivao u svakoj narednoj komandi i konkretizovao putem brojnih instrukcija i drugih pisanih materijala.

Na osnovu tih materijala, 1796. godine piše *Veštinu pobeđivanja* – svoj glavni vojnoliterarni rad, koji je u početku cirkulisao po jedinicama u vidu rukopisa, koji su po njegovom naređenju sve starešine i vojnici morali znati napamet i ponavljati svaki dan. Godinu dana posle nastanka rukopisa car Pavle I zabranjuje štampanje dela i uvodi pruski sistem obuke jedinica i druge nazadne reforme. Tako *Veština pobeđivanja* pada u privremeni zaborav, da bi nepunu deceniju posle toga ponovo dobila na popularnosti. U periodu od 1806. do 1811. godine ona je prešampavana i objavljivana osam puta. Do polovine 19. veka postala je osnovno rusko (klasično) delo i osnovni izvor kojem se ruski teoretičari stalno vraćaju – kako radi informacije, tako i radi inspiracije. Dakle, *Veština pobeđivanja* ne sintetizuje samo rusku prošlost nego i sovjetsku sadašnjost.¹¹

Na stranicama *Veštine pobeđivanja* Suvorov je izložio sve ono što se pokazalo korisnim u njegovom bogatom iskustvu vojnika i vojskovođe. Iz tog teorijskog dela i praktičnog delovanja kao vojskovođe može se sagledati njegov celokupan doprinos teoriji i praksi ratne veštine.

Suvorovljevu pažnju su najviše privlačila borbena dejstva, kao centralni deo ratne veštine, ali i mnoga druga pitanja koja su u neposrednoj vezi sa ostvarenjem pobede nad protivnikom.

U svom praktičnom delovanju, za razliku od mnogih svojih savremenika, Suvorov je uvek na prvom mestu isticao *čoveka kao osnovni faktor pobede*. Njegovi zapadni savreme-

¹¹ Bruce V. Menning, *Teška obuka, laka borba: Zaveštanje A. V. Suvorova i njegove „Veštine pobeđivanja“*, prevod s engleskog, Informativni bilten prevoda, br. 17, Centar visokih vojnih škola RV i PVO, Beograd, 1989, str. 5–21.

nici, naročito nemački vojni teoretičari, smatrali su da je odlučujući faktor u ratu matematički precizna misao vojskovođe i snaga oružja. Za njih je vojnik bio mehanizam koji to oružje prevodi u dejstvo i dopunjuje ga, a vojska veoma složena borbena mašina kojom upravlja komandant putem mehanizma u kojem se nalaze oficiri svih nivoa i funkcija. Za razliku od njih, Suvorov smatra da je vojnik prvenstveno čovek, branilac otadžbine i najvažniji faktor pobeđe. Prema njegovom mišljenju, oružje ne određuje snagu vojnika, već obrnuto: vojnik je taj koji određuje snagu oružja, i on mora razmišljati o postupcima i preduzimati inicijativu. Vojska je, prema njegovom mišljenju, živi, aktivni i misleći organizam, koji u različitim borbenim situacijama ostvaruje i razvija rukovodeću misao vojskovođe. Pobeđa je zajedničko delo vojskovođe i vojnika.

Uočavajući značaj čoveka, kao osnovnog faktora pobeđe, Suvorov je veliki deo svoje praktične aktivnosti posvetio radu sa vojnicima. Strogo je vodio računa o njihovom zdravlju. Zalagao se za to da vojnik dobije sve što mu sleduje – od dobrog smeštaja i ishrane do zdravstvene zaštite. To je bilo veoma značajno, jer je u to doba svako škrtarenje na vojnicima značilo dobitak za oficira. Zabranio je da vojnici spavaju neposredno na zemlji, a voda se morala prokuvavati. Zahtevao je da lekari i komandanti svakodnevno proveravaju stanje vojnika i njihovih kampova. Ogorčeno se borio protiv drila. Težište u preduzimanju disciplinskih mera sa telesnog kažnjavanja preneo je na organizovani rad i razgovor sa vojnicima. Služio se ličnim primerom kao najjačim oružjem, a to je zahtevao i od potčinjenih oficira.

Komandantove posete i bliskost sa vojnicima nikako nisu podrazumevali familijarnost i labavu disciplinu. Naprotiv, Suvorov je smatrao da vojnički život ne može da postoji bez stroge discipline i subordinacije. Uočavajući njen značaj, Suvorov je naglašavao da se sva postojanost armije zasniva na pokornosti. „Od pokornosti dolazi do odgovornosti i ponosa“, a u tome, prema njegovom mišljenju, „leži cela suština vojne organizacije.“¹²

Još veći značaj Suvorov je pridavao izgrađivanju moralnih kvaliteta vojnika i oficira. Često je isticao da „vojnik treba

¹² Isto, str. 10.

biti zdrav, hrabar, čvrst, odlučan i pravedan...¹³ „Pravi starešina“, isticao je, „mora biti čovek velike duše!... Čast i poštenje! Starešina je smion, ali ne oštar, ne pre nagluje! Radan, bez lakomislenosti, podređen bez poniznosti, a postojan bez tvrdoglavosti! Odlučan bez kolebanja. U borbi i na maršu sve ceni razumom, sve promišlja i sluša dobre savete i najmlađeg vojnika! Na njega ne mogu uticati teške okolnosti. On ih podređuje sebi, delujući uvek po pravilima svoga neiscrpnog predviđanja.“¹⁴

Suvorov je bio duboko ubeđen da se pri visokom moralu vojske mogu preduzimati i očajnički poduhvati – bez rizika da se pretrpi neuspeh. Sa istom energijom kojom je razvijao te moralne osobine i kažnjavao za „ne mogu i ne znam“ zalagao se za human odnos prema pobeđenima i stanovništvu. „Isto kao oružjem, protivnik se može poraziti i čovekoljubljem“, ponavljao je on u svojim pisanim dokumentima, u kojima je zahtevao da se poštede oni koji se predaju i dospeju u zarobljeništvo. „Stanovništvo“, pisao je on u „*Veštini pobeđivanja*“, „ne treba dirati, ono nas poji i hrani; a druga stvar: vojnik nije razbojnik.“¹⁵

Poučne primere ispoljavanja oprezne, razumne i vešto smišljene inicijative Suvorov je neprekidno isticao. Pasivne, neodlučne i one koji se kriju iza naređenja pretpostavljenih surovo je kažnjavao. I pored zahteva za velikom disciplinom, dozvoljavao je da potčinjeni odgovori svom pretpostavljenom, ali da to bude „pristojno, nasamo, a ne u prisustvu većeg broja ljudi, jer bi to tada bio ispad...“¹⁶

Najveći doprinos Suvorova teoriji i praksi ratne veštine je u domenu taktike i strategije. Gotovo celokupan njegov teorijski i praktičan rad bio je podređen pripremi i izvođenju borbenih dejstava i ostvarenju pobeđe nad neprijateljem. Energično se zalagao za izrazito ofanzivnu taktiku, što je bio nov kvalitet u to vreme. Bio je ogorčeni protivnik pruske taktike, koja se zasnivala na defanzivnosti, krutim strojevima, jakoj vatri, izbegavanju manevara, nedovoljnoj pokretljivosti, mehaničkoj disciplini, slepoj poslušnosti i sputavanju svake

¹³ N. M. Korobkov, *isto*, str. 7.

¹⁴ B. Obradović, *isto*, str. 86.

¹⁵ N. M. Korobkov, *isto*, str. 8.

¹⁶ *Isto*.

inicijative potčinjenih. Borbi nožem pruska taktika nije pridavala nikakav značaj. Borbena dejstva su često završavana tako da su protivničke snage odstupale bez ikakvih pozitivnih rezultata. To je bilo u suprotnosti sa Suvorovljevim shvatanjem taktike i ratne veštine uopšte, jer je težište stavljao na svoje čuveno trojstvo – brzinu, procenu i snagu (bistrota, glazomer i natisk).

Defanzivna pruska taktika negativno je uticala i na obuku vojnika i jedinica. Vojnike su oblačili u uzane mundire s faltama odostrag. Na glave su im postavljali vlasulje s pletenicama i naređivali im da upotrebljavaju puder. Tako je borbena obuka zamenjena baletnom dresurom na smotrama i parada-ma. Sve je to bilo tuđe i protivno vojničkoj prirodi Suvorova, koji je dobro poznao mentalitet ruskih vojnika. On je često isticao: „Rusi su uvek tukli Pruse. Kod njih nemamo šta da učimo...“ „Puder nije barut, vlasulja nije top, pletenica nije bodež, ja nisam Nijemac, već prirodan Rus“.¹⁷

Za razliku od Prusa, Suvorov je borbenu obuku uvek isticao u prvi plan. Prema njegovom mišljenju, neobučeni čovek je veći neprijatelj od bolnice. „To je onaj prokleti čovek koji ne zna – onaj koji protura nagoveštaje, koji postavlja zagonetke, koji obmanjuje, koji izvrće reči... koji je dvoličan, i nejasan u izražavanju. Čovek koji ne zna uzrokuje znatne štete... stid obuzima kad se o njemu govori. Uhapsite oficira koji 'ne zna', ako je to trupni komandant ili general stavite ga u kućni pritvor“¹⁸. Za trupnu obuku je isticao da je „kao sablja nenaostrena. Treba obučavati razumno; od rde i od lošeg oštrenja velika je šteta za oružje, veća nego od seče“.¹⁹

Suvorov je obuku prilagođavao uzrastu vojnika i zahtevu vremena, ističući da „vojnici treba da uče samo ono što je neophodno u ratu“. Obuka je počinjala od vojnika pojedinca, a završavala se složenim vežbama i manevrima. Pojedinačna obuka se uvek izvodila od jednostavnog ka složenom. Objašnjenje je uvek pratilo praktično prikazivanje i uvežbavanje. Obuka je počinjala od osnovnih pitanja: ponašanja, oblačenja i održavanja lične higijene. Zatim je sledilo osnovno upozna-

¹⁷ V. Jurjev i N. Numov, *Vještina ratovanja – Suvorov*. Propagandno odeljenje I jugoslovenske armije, br. 8, Beograd, 1945, str. 8–9.

¹⁸ Bezil Lidel Hart: *Mač i pero*, prevod s engleskog, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1985, str. 97.

¹⁹ N. M. Korobkov, *isto*, str. 6.

vanje rukovanja oružjem. Posle toga sledila je obuka u prestrojavanju i marševanju jedinica – od odeljenja pa naviše. Težište je bilo na mogućnosti promene rasporeda i brzog prestrojavanja iz marševskog u borbeni poredak, i obratno.

U obuci iz rukovanja vatrenim oružjem Suvorov je posebnu pažnju pridavao brznoj paljbi, ne radi toga da se ispali što više municije, nego radi toga da vojnici nauče da pune pušku na najbrži mogući način. Istovremeno, zahtevao je da vojnici pucaju polako i tačno, sa kratkih odstojanja. „Čuvaj metak za tri dana“ govorio je on, „a ponekad i za celo vreme pohoda, kao da nemaš gde da ga uzmeš – gađaj ređe, ali tačno“.²⁰

Pored vatrene oružja, Suvorovu se često pripisuje i negovanje „kulta bajoneta“. „Bajonetom bodi snažno“, isticao je. „Zrno može da promaši, a bajonet ne. Zrno je budalasto, a bajonet je dobar drug. Ubodi samo jednom, a onda Turčina zbaci s bajoneta. Ubodi, zatim, bajonetom drugoga, i trećega; pravi borac može bajonetom probosti pola tuceta, pa i više, neprijateljevih ljudi. Metak drži u cevi. Ako te trojica napadnu, prvoga probodi bajonetom, drugoga obori zrnem, a trećeg opet bajonetom. Ovo nije uobičajeno, ali tako moraš učiniti, jer nećeš imati vremena za ponovno punjenje puške.“²¹

Poznavajući dobro mentalitet svojih vojnika, Suvorov se u obuci i kontaktima sa njima često služio kratkim izrekama. Značajne su: „Ako seljak ne zna da ore, on ne može da gaji žito“; „Obuka je svetlo, a njen nedostatak tama“; „Dela govore“; „Sa vojnikom bez glave nikakva se bitka ne može dobiti“, „Teško na obuci, lako u ratu“, „Neprijatelja ne treba pobeđivati brojem, nego veštinom“, i mnoge druge. Zahvaljujući poznavanju ljudi i drugim pozitivnim osobinama, Suvorov je kod vojnika uživao veliki autoritet. On je nad njima imao magijsku moć.

Obuku je stalno približavao ratnim uslovima – bez šablona i gotovih rešenja. Vežbe je izvodio u neposrednom sadejstvu konjice i artiljerije, jer je to, govorio je, najbolji način da se konjica upozna sa zamršenošću napada na pešadiju i da se pešadiji ulije potrebna čvrstina za odbijanje napada konjice.

²⁰ Isto, str. 7.

²¹ B. L. Hart, isto, str. 96.

Vežbe je izvodio i u dnevnim i u noćnim uslovima, ali je noćnim pridavao veći značaj. Povrede i eventualne gubitke vojnika na vežbama obično je komentarisao rečima: „Ubiću četiri, pet, deset ljudi; (ali) ću naučiti četiri, pet, deset hiljada“.²² Zahvaljujući takvom stavu, godišnje kontingente od nekoliko hiljada regrutovanih sirovih i nepismenih seljaka, za kratko vreme, pretvarao je u veoma obučene i disciplinovane borbene jedinice. Na kraju svakog dana vežbanja Suvorov je sakupljao svoje oficire, izvodio analizu, davao ocenu, ukazivao na delove koje treba poboljšati i delio jednako i pohvale i primedbe.²³

Suvorov je neprekidno težio tome da i za sebe iz svega izvuče korisna saznanja. Teoriju ratne veštine neprekidno je izučavao, a to je zahtevao i od svojih potčinjenih. Smatrao je da oficir mora biti svestrano obrazovan, a takav je bio i sam. Uporno je izučavao ratnu veštinu i njenu istoriju,²⁴ filozofiju, geografiju, strane jezike, primenjenu matematiku i druge nauke. Proučavao je i brojne domaće i inostrane časopise. U njegovom skromnom prtljagu uvek su se mogle naći nove knjige, čijem je proučavanju posvećivao sve svoje slobodne trenutke.

Teorijska saznanja dopunjavao je borbenim iskustvima, koja je stvaralački analizirao. Apstraktna teorijska saznanja koja nisu u neposrednoj vezi sa praksom, koja se u njoj ne realizuju i koja je ne obogaćuju iskustvom i poukama, Suvorov je smatrao beskorisnim. Smatrao je da čovek svoja teorijska saznanja mora, samostalnim radom i praktičnim iskustvom, neprekidno proširivati, razvijati i produbljivati – u skladu sa specifičnostima svoje struke.

Neposrednu pripremu i izvođenje borbenih dejstava Suvorov je uvek usmeravao ka ostvarenju glavnog cilja – potpunog razbijanja neprijatelja. Dakle, ne zauzimanje teritorija, ne opsada tvrđava, nego potpuno uništavanje neprijateljeve voj-

²² B. V. Menning, *isto*, str. 18.

²³ Posmatrajući obučavanje ruskih vojnika u severnoj Italiji jedan evropski vojni posmatrač je rekao: „Poslednji vojnik koji je pod uticajem Suvorova zna i teorijski i praktično svoj posao u borbi bolje nego u bilo kojoj evropskoj armiji u miru... A kada je čovek ubeđen da je iznenađenje nemoguće i kada pored toga zna šta da radi – on ne može biti pobeđen, on ne može biti drugo nego pobednik“. *Isto*, str. 19.

²⁴ Naročiti značaj pridavao je istoriji, za koju smatra da proširuje vidokrug oficira i generala. Za njega je istorija bila škola taktičke obuke. Često je isticao da „bez svetionika istorije, taktika se koprcu u mraku“. *Isto*.

ske. U tom smislu primenjivao je originalna taktička rešenja koja su se zasnivala na potpunom izviđanju, kompleksnoj proceni situacije, iznenađenju, brzini i manevru, snažnim udarima po slabijim snagama i gonjenju neprijatelja do konačne pobeđe.

Izviđanje je, po pravilu, uvek izvođeno. Ti zadaci poveravani su samostalnim odredima ili prethodnicama. Suvorov je i lično izvodio komandantsko izviđanje – bez obzira na opasnosti kojima je bio izložen. U toku tog izviđanja, pored stručnosti, ispoljavao je i ličnu hrabrost i upornost, a to je potčinjenim starešinama ulivalo poverenje i vraćalo samopouzdanje.

U vezi sa procenom situacije, Suvorov je isticao da pobeđa ne dolazi sama po sebi. Nju, pored snage jedinice, donosi i veština vojskovođe, koja se oslanja na njegove ukupne kvalitete: realnu i brzu ocenu kompleksne situacije, uočavanje prednosti i slabosti protivnika i vlastitih snaga i donošenje smelih odluka za borbena dejstva. Starešina, prema njegovom mišljenju, mora sve da obuhvati jednim pogledom, da uoči lažne i sumnjive okolnosti, prozre nameru protivnika, preduhitri njegove akcije i koristi novu poziciju, ali se ne sme prepustiti ushićenju pre vremena.²⁵

Suvorov se u postrojavanju borbenog poretka nije držao nikakvih šablona. Ako je neprijatelj raspolagao s brojnom konjicom, on je trupe postrojavao u karu. Na pešadiju je napadao zbijenim poretkom ili rastresitim streljačkim strojem. Prema potrebi, primenjivao je i poredak sa obrnutim slovom „T“. To je njegov čuveni poredak sa pešadijom u sredini i konjicom na krilima. Pešadija je prihvatila borbu, a konjica je uvođena kasnije, sa zadatkom razbijanja i gonjenja neprijatelja.

Od svih borbenih poredaka koje je primenjivao, Suvorov je najveći značaj pridavao kolonama. To je vrsta poretka koja se odlikuje elastičnošću i silinom udara na izabranom pravcu. Taj poredak najviše je primenjivao u borbenim dejstvima sa

²⁵ Uočavajući te sposobnosti kod Suvorova, vojni teoretičar Džubokaž ističe: „Kada se on pojavljivao pred protivnikom, to je on sve već bio predvideo ranije. Ali ako nekakav slučaj ili lokalna situacija zahtevaju promene, on ih je izrađivao sa takvom brzinom da niko to nije mogao primetiti da li je ta promena proizvoljni proizvod datog trenutaka ili ispunjavanje prvobitne odluke“ (J. V. Čujev, J. B. Mihajlov, *Prognoziranje u vojsci*, prevod s ruskog, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1980, str. 167).

francuskom armijom. U vezi sa tim, isticao je: „Oni ratuju kolonama, pa je potrebno da i mi njih tučemo kolonama“. I tukao ih je – bez obzira na to što je francuska armija u to vreme smatrana jednom od najjačih armija u Evropi. Ponekad je Suvorov, suprotno svim pravilima, upućivao konjicu na juriš i na utvrđene položaje, i uvek je postizao uspeh. Dakle, uvek je radio drugačije i uvek pobeđivao.

Iznenadjenje, kao veoma značajan činilac pobede, Suvorov je stalno primenjivao. Neprijatelj nije nikada mogao unapred da zna šta će Suvorov učiniti. Neprekidno je iznalazio nove načine da pretekne, prevari i zbuni neprijatelja – kako po mestu i vremenu, tako i po načinu dejstva.

Brzini i značaju vremena Suvorov je pridavao poseban značaj. „Novac je skup; ljudski život je još skuplji; ali vreme je skuplje od svega“.²⁶ Propušteno vreme je nenadoknativ gubitak – naglašavao je.

Suvorov nije insistirao samo na brzini donošenja odluke nego i na njenom sprovođenju. Isticao je da „jedna minuta odlučuje o ishodu bitke, jedan sat o uspehu pohoda, jedan dan o sudbini carstva...“, kao i to da on „ne dejstvuje po satima nego po minutama“.²⁷

Uočavajući značaj vremena, Suvorov je neprekidno insistirao na manevru i kondiciranju vojnika. Smatrajući da „sva tajna manevra leži u brzini marševanja“, neprekidno je insistirao na izdržljivosti i brzini hodanja. Vojnike je podvrgavao rigoroznim kondicionim vežbama: marševanju na velike daljine, plivanju, prelasku preko teških terena, preskakanju prepreka i slično.

Manevri u Suvorovljevim pohodima odlikovali su se jednostavnošću. Prosečna dužina dnevnog marša iznosila je 30 – 50 kilometara. Proračun marša najčešće je bio sledeći: posle prvih osam kilometara – kraći zastanak, posle sledećih osam kilometara – duži zastanak (četiri sata za obedovanje), posle obedovanja osam kilometara marša pa kraći odmor i, posle poslednjih osam kilometara – konak. Marševanje je, po pravilu, izvodio noću, a odmarao se danju. Manevri koje je Suvorov izvodio imali su veoma visok tempo, što se može videti iz analize nekoliko primera. On je, na primer, u

²⁶ B. V. Menning, *isto*, str. 12.

²⁷ *Isto*.

novembru 1786. godine iz Ladoge do Smolenska prešao odstojanje od 850 kilometara za 30 dana. U jesen 1769. godine sa Suzdaljskim pukom prešao je rastojanje od Minska do Praga – ukupno 600 kilometara, za 12 dana. U avgustu 1794. godine izveo je pohod dug 300 kilometara za osam dana, ili prosečno 37 kilometara na dan. U junu 1799. godine Suvorov je u severnoj Italiji, krećući se u susret Mekdolandu, sa 25.000 vojnika, za jedan dan prešao 50 kilometara.²⁸ Čuven je i njegov pohod preko Alpa, koji je prema značaju i teškoćama ravan Hanibalovom.

Visokim tempom i iznenađenjem koje je priređivao protivniku Suvorov je uvek nadoknađivao nedovoljnu brojnost svojih jedinica. U dejstvima je uvek ispoljavao inicijativu i protivniku nametao svoju volju. U vezi s tim, zahtevao je: „Ne tumarati kao kokoš, već ići kao jelen“; „Iznenaditi-pobediti... neprijatelj misli da si ti na sto, dvesta vrsta od njega; a ti, udvoji divovski korak i navali brzo i iznenadno. Neprijatelj peva, zabavlja se, čeka te sa širokog polja, a ti naleti na njega iz strmih planina, iz neprolaznih šuma, kao grom iz vedra neba, ubijaj, navaljuj, obaraj, bij, goni, ne daj mu da dođe k sebi; ko je uplašen, taj je upola pobeđen: u strahu su velike oči, od jednog će mu se učiniti desetorica.“²⁹

Kao vojskovođa, Suvorov se zalagao za smeo i odlučan napad po slabijim snagama neprijatelja. On je napad – „probojni juriš“ smatrao osnovnim vidom borbenih dejstava. U vezi sa tim, isticao je da neprijatelja treba direktno napasti tamo gde je najosetljiviji. Ne treba mu se približavati bojažljivo, provlačeći se obilaznim putevima, jer se tako komplikuje napad. Smatrao je da se ishod može rešiti samo smelim i odlučnim napadom, a da na pobedu može računati samo onaj koji je odvažan i koji smelo i direktno ide na neprijatelja.³⁰ Napadu je, kad god je to vreme dozvoljavalo, prethodilo izviđanje protivnika. Ako uslovi nisu dozvoljavali, napad je počinjao i bez prethodnog izviđanja. Prema njegovom shvatanju, napad treba izvesti energično i organizovano, svim snagama – prvenstveno u bok i pozadinu protivnika. Napad na

²⁸ A. N. Bogoljubov, *isto*, str. 34.

²⁹ Rotmistrov, *Istorija ratne veštine I*, prevod s ruskog, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1966, str. 194.

³⁰ *Isto*, str. 169.

slabiji bok je najefikasniji. Nerazumno je napasti jači bok, naročito ako je zaštićen šumom. Napad iz pozadine je vrlo dobar, ali samo za manje snage. Jedna celokupna vojska teško da može neprijatelju prići iza leđa.³¹ Povlačenje u jurišu za njega je bilo isto što i izdaja. Oficire koji su mu o tome govorili, direktno ili indirektno, oštro je korio rečima: „Korak unazad je smrt“!

Napad je najčešće završavao gonjenjem neprijateljevih snaga, jer bi „nedosečena šuma mogla ponovo izrasti.“ On je zahtevao da se ništa ne štedi, da se ne obazire na teškoće, nego da se neprijatelj goni danonoćno, sve do potpunog uništenja ili predaje. Pod tim zahtevom nikako nije podrazumevao nerazumno, bezrazložno srljanje, već unapred organizovanu i dobro smišljenu akciju koja će dovesti do pobeđe nad protivnikom.

Odbranu je smatrao dopunskim vidom borbenih dejstava. Nju i odstupanje primenjivao je samo u izuzetnim situacijama, ali „ne radi toga da bi pobegao već da bi ponovo napao“. Smatrao je da ratna veština podrazumeva elastičnost, pokretljivost, umeće da se izbegnu nepotrebni gubici, makar i po cenu ustupanja određenih (manje značajni) položaja. U vezi s tim pisao je austrijskom generalu Kraju: „Ustupljeni položaj može ponovo da se zauzme, a gubitak u ljudstvu je nenadoknadiv.“³²

Rezultati Suvorevljevih borbenih dejstava bili su zadivljujući. U rusko-turskom ratu 1787–1791, kod Rimniku Serata, uz pomoć generala Koburga, manjim snagama potukao je (22. septembra 1789) brojniju tursku vojsku; u rusko-turskom ratu 1768–1774, kod Kozludže (9. juna 1774), sa 8.000 ljudi, potukao je tursku vojsku od 40.000 vojnika, a na reci Trebiji (18. juna 1799) francuske snage. Rezultati koje je postizao, pored ostalog, odraz su nesalomljive snage volje, kao jednog od osnovnih njegovih kvaliteta. U sprovođenju odluka nije priznavao nikakve prepreke, a svaki njegov postupak bio je razuman. Stoga, ne samo da nije bio pobeđivan, već je sve pobeđe postizao uz relativno male gubitke, koji su bili i po nekoliko puta manji od protivnikovih.³³

³¹ B. L. Hart, *isto*, str. 96–97.

³² N. M. Korobkov, *isto*, str. 10.

³³ *Isto*, str. 10.

Na osnovu navedenog, može se zaključiti da uporna višegodišnja borba za nove taktičke postupke i razvoj ratne veštine uopšte, kao i velika borba protiv ruskog samodržavlja, svedoči o svim teškoćama na koje je Suvorov nailazio u svojoj praktičnoj delatnosti. Carska vlada mu nije uvek ukazivala poverenje, bez obzira na njegovu visoku odanost, ugled koji je uživao i rezultate koje je postizao. Više godina njemu su poveravane drugorazredne dužnosti, a u izuzetnim situacijama dopušteno mu je da komanduje i krupnim jedinicama.

Bez obzira na sve te teškoće, Suvorov je ispisao novu stranicu u istoriji ruske ratne veštine. Oslanjajući se na prvoklasne borbene kvalitete ruskih vojnika, na njihovu hrabrost, disciplinovanost i odanost, Suvorov je otkrio novu taktiku upotrebe starog oružja i postavio temelje Napoleonovoj kolonskoj uništavajućoj strategiji.

Iz njegovih radova čitalac lako uočava osnovne principe ratne veštine; osnovne principe, faktore i elemente procesa rukovođenja; odnos prema faktorima vojne moći; odnos prema čoveku kao njenom osnovnom činiocu i uticaj borbene obuke na njegovo formiranje.

Prema A. A. Komorovu, značaj Suvorova nije samo u njegovom naglašavanju progresivne obuke i brige za vojnika nego i na isticanju jednostavnosti, jasnoće i realizma. Komarov zaključuje da „takvi aspekti njegovog pedagoškog sistema... zvuče potpuno savremeno“.³⁴

Gotovo dva veka posle njegove smrti principi obuke koje je dao i dalje su relevantni, i to ne samo za Ruse.

Uslovi i vreme zahtevaju ličnost određenih kvaliteta. U ovom napisu pokušali smo da ukažemo kako na pozitivne, tako i na negativne momente koji su uticali na formiranje jedne od tih ličnosti – Suvorova. Iz analize Suvorova, kao vojskovođe i vojnog mislioca, jasno se uočava da efikasnost rada u vojnom pozivu zahteva celovito angažovanje svakog oficira – naročito onih koji se nalaze na komandnim dužnostima.

³⁴ B. V. Menning, *isto*, str. 20.

S U M M A R Y

ALEKSANDR SUVOROV – THE POLICY OF THE RUSSIAN EMPIRE
AND THE BASIC CHARACTERISTICS OF HIS TIME

Aleksandr Vasilievich Suvorov was a general and military thinker whose overall work was in his time and immediately after his death disputed and contested by the high nobility, imperial court and some of military theoreticians of the czarist Russia. His advanced ideas and original solutions were disputed even by the Czar Paul I himself, who was a follower and advocate of the obsolete Prussian system of training of soldiers and theory and practice of the art of war. Under the Czar's direct influence many students of the art of war and military historians of that time ascribed a great military success of Russia rather to the czarist regime and different cultural and other factors than to Suvorov, who was one of the basic creators of all significant military victories of Russia of that time. Only several years after his death, however, the new generations perceived the advantages of his theoretical postulates and original practical solutions adapted to Russian circumstances and environment. These postulates and solutions have not lost much of their value up to our time.

R E S U M E

ALEXANDRE SOUVOROV – LA POLITIQUE DE L'EMPIRE RUSSE
ET LES CARACETRISTIQUES FONDAMENTALES DU TEMPS

Alexandre Vasilevic Souvorov appartient au groupe des commandants suprêmes et des savants militaires dont l'oeuvre a été discuté et mis en question même pendant sa vie de la part des nobles, du camarilla et de certains savants militaires dans la Russie Tzariste. Ses résolutions originales et pensée modernes ont été mises en question de la part du tzar Paule I, qui a été le partisan du système prusse très ancien de l'entraînement des soldats et de la théorie et de la pratique de l'art de guerre. Sous l'influence immédiate du tzar, de nombreux historiens ont décrit les succès militaires de la Russie comme les mérites du système tzariste et non comme les mérites de Souvorov comme un des acteurs de toutes les victoires importantes de cette époque. Quelques ans après la mort du gèneéral, les générations qui sont venues ont vu les avantages des options théoriques et l'originalité des résolutions pratiques du général adoptées aux conditions spécifiques russes qui sont actuels jusqu'a maintenant.

P E 3 Ю M E

АЛЕКСАНДР СУВОРОВ – ПОЛИТИКА РУССКОЙ ИМПЕРИИ
И ОСНОВНЫЕ ПРИЗНАКИ ЭПОХИ

Александр Васильевич Суворов принадлежит к группе полководцев и военных мыслителей, совокупное дело которого при его жизни и непосредственно после смерти оспаривалось высоким дворянством, придвор-

ными и некоторыми военными теоретиками в царской России. Его оригинальные решения и передовые идеи оспаривались и самим царем Павлом I, который был поборником устаревших прусских систем обучения солдат и строительства теории и практики военного искусства. Под непосредственным влиянием царя и многие другие толкователи и историки большие военные успехи России приписывали царскому режиму, различным культурным и другим факторам, а не Суворову, как одному из главных творцов всех значительных побед своей эпохи. Только несколько лет после его смерти, грядущие поколения достойно оценили преимущества его теоретических установок и оригинальных практических решений, которые были приспособлены к специфическим русским условиям, и которые в наибольшей степени и по сей день являются исключительно актуальными.